

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Формування оцінно-етичних суджень у дітей старшого дошкільного віку: монографія / А. М. Богуш, О. С. Монке. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2002. – 239 с.
2. Голикова Г. К вопросу о реализации аксиологического (ценностного) подхода в изучении литературного произведения в школе // Вестник Татарского государственного гуманитарно-педагогического университета. – 2010. – № 19. – С. 141—145.
3. Запорожец А. В. Психология восприятия сказки ребенком-дошкольником / А. В. Запорожец // Дошкольное воспитание. – 1948. – № 9. – С. 34 – 41.
4. Інтелектуально обдаровані дошкільнята: підтримка та супровід / І. Карабаєва, Т. Яценко, А. Пасічник – К.: Шкільний світ, 2011. – 128 с.
5. Мосунова Л.А. Влияние адекватного восприятияхудожественнойлитературы на развитииличности подростка / Л.А. Мосунова //Ярославский педагогический вестник. – 2008. – № 4 (57). – С. 134 – 138.
6. Пасічник А.В. Розвиток етичних уявлень у дітей дошкільного віку: мультисенсорний підхід / А.В. Пасічник // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України.- Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. – Т. VI. Психологія обдарованості. – Випуск 6. – С. 133 – 140.
7. Пособие по использованию сенсорной комнаты [Электронный ресурс] / Т.Е. Браудо, Ю.А. Кириченко Е.А. Соловьева, М.В. Ряховска; под ред. профессора Е.Т. Лильина–Режим доступа:http://www.rehabmedical.ru/stati/posobie_po_ispolzovaniju_sensornojj_komnaty

The article is devoted development of ethics presentations as one of aspects of the moral becoming of personality of preschool child. Principal reasons of imperceptions and understanding of works of artistic literature senior under-fives as facilities of development of ethics presentations are analyzed. Multisensory approach is grounded as a factor, step-up influence of appearances of artistic literature by means of activation of the different ductings of perception. One of specific methods of multisensory technology of development of ethics presentations is exposed is an interactive theater.

Key words: *ethics presentations, artistic literature, multisensory approach, interactive theater.*

УДК 373.3.091.33-027.22:796

Савченко М.В.*

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МОДЕЛЬ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлено результати дослідно-експериментальної роботи з проблеми виховання самостійності на етапі дошкільного дитинства. Автором представлено модель виховання самостійності в дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. Розроблено і обґрунтовано компоненти моделі, визначені завдання, форми та методи її реалізації. Виділені педагогічні умови, спрямовані на впровадження експериментальної моделі.

Ключові слова: *самостійність дітей старшого дошкільного віку, ігрова діяльність, експериментальна модель, педагогічні умови, ігровий проект, карта логічних дій ігрового проекту, рольовий портрет, партнерські заняття, щоденник проекту.*

Одним із головних завдань сучасної освіти визначено виховання покоління громадян, що мають власну позицію, вміння та навички самостійного життя. Самостійність набуває нових форм та змісту на кожному віковому етапі (Л. С. Виготський), але найбільш оптимальним періодом для виховання самостійності визначено старший дошкільний вік. Розвиток мотиваційної сфери (В. С. Мухіна, В. Г. Нечаєва, Г. О. Широкова), формування вольових і моральних

* © Савченко М.В., 2012

аспектів поведінки у зв'язку із включенням у сферу колективної діяльності (Л. І. Божович, С. Є. Кулачківська, С. О. Ладивір), підпорядкування у ній соціально прийнятним нормам та правилам (Л. С. Виготський, О. В. Запорожець) виступають умовами для виховання основ самостійності [2; 5; 7].

Серед засобів виховання самостійності в дітей дошкільного віку дослідниками виділяється гра (Л. В. Артемова, А. К. Бондаренко, Р. Й. Жуковська, К. І. Корзакова, З. В. Лиштван, С. О. Марутян, Д. В. Менджеричька, Р. М. Миронова, Н. Я. Михайленко, Н. І. Непомняща, В. Г. Нечаєва, П. Г. Саморукова, О. П. Усова та ін.). Означена якість проявляється у наполегливості під час реалізації мети гри, активності під час виконання рольових дій, бажанні бути обізнаним про роль та зміст гри, незалежності в процесі здійснення задуму. Бажання бути прийнятим у гру однолітками, отримати певну роль у ній змушують дитину діяти узгоджено з бажаннями інших, проявляються у відповідальності при дотриманні правил і вимог гри. Гра сприяє розвитку в неї пізнавального інтересу, заохочує до застосування на практиці вже засвоєних знань та вмій і пошуку нових; спрямовує на творче, нестандартне вирішення ігрового завдання, розвиває операціональність у виконанні ігрових дій [1; 3; 7].

У процесі побудови експериментальної моделі виховання самостійності в дітей старшого дошкільного віку, ми спиралась на думку О. П. Усової про те, що «розглядаючи гру як форму організації дитячого життя, можна організовувати в житті дітей такі види діяльності, які спрямують дитяче життя в цікавому для нас напрямку» [7, с. 342]. У зв'язку з цим, організація ігрової діяльності з дітьми старшого дошкільного віку проводилась шляхом використання методу ігрових проєктів.

Означений метод дозволяє урізноманітнювати педагогічний процес. Він може використовуватися не тільки з метою кращого опанування знаннями і розвитку інтелектуальної сфери взагалі, а також створює широкі можливості для соціального та психологічного розвитку особистості (Н. Б. Борисова, О. В. Ковшар, Н. В. Кузьміна, Є. С. Полат, І. В. Цветкова, Д. В. Чернилевський та ін.). Під час вирішення задач проєкту, робота в колективі надає можливість оволодіння комунікативними вміннями та навичками, застосування їх для опанування різних соціальних ролей, сприяє набуттю широких людських контактів, знайомству з різними культурами і різними точками зору на одну проблему (І. М. Богданова) [6].

Важливою особливістю методу проєктів є можливість врахування інтересів і потреб кожної дитини залежно від її віку та індивідуальних особливостей (В.В. Маршицька). Характерною рисою проєктів виступає їх спрямованість на вирішення будь-якого практичного завдання і створення певного продукту (О. І. Савенков). Це створює умови для залучення кожної дитини до цікавого їй виду діяльності, в якій вона поступово оволодіває способами здійснення цієї діяльності та виявляє бажання досягти поставленої мети чи очікуваного результату. Такі прояви самостійності в діяльності згодом переходять у самостійність особистісну, коли дошкільник проявляє власну ініціативу та активність у пошуку і засвоєнні нових знань (Л. Д. Морозова), критичність і незалежність при оцінюванні результатів діяльності, усвідомлює необхідність бути відповідальним за свою роботу (Л. А. Швайка).

На основі поглядів означених вчених та спираючись на результати констатувального етапу нашого дослідження, було визначено завдання формуального етапу дослідження: 1) розробити модель виховання самостійності в дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності; 2) перевірити ефективність її застосування в навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу.

Для досягнення позитивних результатів у нашому дослідженні було виділено педагогічні умови, що сприяють вихованню самостійності в дітей старшого дошкільного віку, а саме: активність самих вихованців, цілеспрямований виховний вплив дорослих та мобільне предметно-розвивальне середовище.

Основними принципами побудови виховної роботи стали: принцип емоційної насиченості та комфортності для дітей в ігровій діяльності; принцип зв'язку змісту ігор з життям; принцип відкритості та довіри з боку дорослого; принцип співпраці батьків з педагогами з

метою досягнення спільних цілей; принцип активності і свідомості, що полягав у засвоєнні та осмисленні дорослими нових знань щодо виховання самостійності дітей в ігровій діяльності.

На основі аналізу науково-теоретичної бази дослідження та отриманих в ході констатувального етапу експерименту результатів було розроблено модель виховання самостійності в дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. Вона включала такі складові: етапи (інформаційно-ознайомлювальний, тренувально-ігровий, самостійно-діяльнісний, оцінно-рефлексивний); завдання, форми та методи реалізації етапів та відповідні педагогічні умови.

Кожен етап моделі виховання самостійності в дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності передбачав реалізацію завдань через спеціально організовану, партнерську та самостійну діяльність дітей [4].

Дамо більш детальну характеристику означених етапів.

На *інформаційно-ознайомлювальному* етапі, у межах експериментальної роботи, вихователям було запропоновано реалізувати розроблені ними ігрові проекти в повсякденне життя старших дошкільників. Робота з дітьми спрямовувалась на зацікавлення їх темою проекту, діагностику рівня знань за темою гри, активізацію і мотивацію їх до участі в грі. Метою цього етапу було забезпечення умов для проведення ігрового проекту з дітьми (визначення тематики та сюжету гри, створення ігрового простору для їх розвитку, надання мобільності предметно-розвивальному середовищу групи, створення інформаційного поля гри); збагачення знань дітей (уточнення, поглиблення та систематизація уявлень і практичних дій дітей у життєвому аспекті); включення їх у процес забезпечення умов гри засобами зображувальної та трудової діяльності; залучення батьків до спільних ігрових проектів.

Для цього використовували методи: спостереження, екскурсії, бесіди за темою гри, демонстрація відеоматеріалів за темою ігрового проекту, бесіди з фахівцями, проблемні ситуації, показ способів виготовлення атрибутів для гри засобами зображувальної та трудової діяльності.

Результатом першого етапу формувального експерименту стали: збагачене предметно-розвивальне середовище групи. Так, батьками дітей, з якими вихователі організували сюжетно-рольову гру «Театр», були виготовлені предмети-замінники, що допомогли відобразити атмосферу театру в груповій кімнаті: сцена, куліси, костюмерна, перукарня. Ознайомлення дітей з театром, збагачення їх знань про театральні професії, створення ігрового простору для тематичної гри викликало жвавий інтерес дітей. Вже на першому тижні роботи з'явилися перші спроби дітей самостійно відобразити отримані враження за допомогою лялькового театру, нових атрибутів у грі. Діти виявляли обережність і відповідальність щодо атрибутики, костюмів, ляльок, особливо тих, у виготовленні яких брали безпосередню участь.

Тренувально-ігровий етап розробленої експериментальної моделі передбачав стимулювання подальшого ознайомлення з тематичним полем ігрового проекту; практичне використання дітьми самостійних рольових дій (відображення особливостей поведінки, притаманних персонажу дій, мовних штампів, зовнішнього вигляду, варіантів образу (веселий, сумний, злий тощо), використання атрибутів); залучення дітей до розподілу ролей ігрового проекту; безпосередня реалізація ролей ігрового проекту разом з вихователем у тренувальному режимі (у варіантах); залучення батьків до організації відповідних тренувально-ігрових дій у домашніх умовах; тренування ігрових дій в умовах створеного рольового міні-середовища; стимулювання і підтримка творчих проявів у реалізації ролі дитиною; сприяння налагодженню партнерської взаємодії в ігрових ситуаціях (самостійно домовлятися, справедливо розподіляти ролі, попереджати конфліктну поведінку або самостійно вирішувати конфліктну ситуацію в етично-прийнятій формі); з'ясування та вивчення правил гри.

Цей етап передбачав такі методи роботи з дітьми: обговорення плану логічних дій ігрового проекту; моделювання рольових портретів та карт ігрового проекту, вправління у навичках роботи за ними; вправління у навичках етично-морального вирішення конфліктних ситуацій у грі; вправління у навичках підготовки та відбору атрибутів до кожної ролі; заохочення творчих проявів дітей у грі; вправління у навичках розігрування рольових дій відповідно портретів;

тренування ігрових дій, взаємотренування; змагання; роз'яснення правил гри; безпосередня гра, організована вихователем.

На тренувально-ігровому етапі забезпечувався подальший розвиток у дітей різноманітних уявлень про дійсність та уміння використовувати їх для створення нових сюжетів, пов'язаних із грою. Була розроблена системна карта логічних дій ігрового проекту, в якій зазначалися елементи влаштування ігрового поля, опис рольових дій відповідно тематики гри. Так, до сюжету ігрового проекту «Театр», пов'язаних зі сценою і підготовкою до вистав, були виділені сюжетні лінії: «Гримерна кімната», «Робота костюмерної», «Майстерня по виготовленню декорацій та ляльок», «Естрадна студія», «Драматична студія», «Клас акторської майстерності», «Хореографічний клас». У «фойє театру» дітьми були влаштовані гардероб і каса. Згодом серед сюжетів, що обігрувалися, з'явилися сюжетні лінії «Зимовий сад при театрі» зі своїми працівниками, екскурсиводом; «Кафе» з відвідувачами; виставка дитячої творчості (на основі робіт дітей).

Результатом роботи на цьому етапі стали вміння набуті дітьми: самостійно організовують гру, спрямовують рольові стосунки; дотримуються правил гри; здійснюють партнерську взаємодію, розгортають сюжет.

Самостійно-діяльнісний етап зазначеної моделі було зорієнтовано на реалізацію самостійної ігрової діяльності дітей; стимулювання спрямованості дітей на життєтворчі прояви в грі, цілеспрямованість у реалізації ролі та змісту гри; підтримку інтересу дітей до ігор та бажання включатися у гру однолітків; стимулювання бажання грати разом і спільно користуватися атрибутами гри; розширення змісту ігрового проекту. З цією метою використовували такі методи роботи, як-от: гра, організована дітьми самостійно; вправління у навичках побудови діалогу за сюжетом ігрового проекту; заохочення до гри шляхом нагородження.

На цьому етапі педагог ставив за мету виховання у дітей цілеспрямованості та наполегливості в реалізації ролі та змісту гри, проявів активності та незалежності у виборі сюжетної лінії, стимулювання проявів творчості в ігровій діяльності. Для її реалізації системні карти логічних дій ігрового проекту було доповнено новими сюжетними лініями та мовними штампами.

Метою *оцінно-рефлексивного етапу* було стимулювання відповідального ставлення до гри, наполегливості в досягненні її результату, критичності щодо оцінки себе та інших учасників, адекватного сприйняття і висловлення взаємооцінки, вміння планувати подальші дії, розширюючи зміст сюжету; стимулювання проявів творчості дітей під час гри; підтримка ініціативи розвитку ігрового проекту, прагнення діяти без сторонньої допомоги, звертатися по допомогу дорослого лише у разі потреби. Серед методів роботи, що застосовувалися на цьому етапі, були виділені такі: обговорення результатів гри, вправління у навичках самостійної роботи з картою системних логічних дій ігрового проекту в плані її розширення новими сюжетними лініями, вправління у навичках виготовлення нових атрибутів.

Переважала групова форма організації роботи, спрямована на проведення святкових заходів, оформлення теки за результатами ігрового проекту разом з батьками.

На цьому етапі ігровий проект переходив на більш високий рівень розвитку дитячої гри. На основі наявних знань, отриманих вмінь та навичок планування, розвитку гри, діти виявляли самостійність при її організації. Вони навчилися обходитися без допомоги та керівництва боку дорослого, проявляли відповідальність щодо виконання правил гри, які обговорювались, та взятої на себе ролі в колективній грі, конфліктні ситуації вирішувались без втручання дорослого за допомогою вивчених мирилок. При цьому діти навчилися дослуховуватися до думок інших учасників гри, проявляти критичність щодо рівня оволодіння ігровими діями, роллю, розкриттям сюжетної лінії.

З метою підтримання інтересу дітей до гри на цьому ж рівні було доповнено та розширено карти системних логічних дій ігрового проекту новими сюжетними лініями.

На заключному етапі експериментальної роботи позитивні результати активності дітей стали явними. Наприклад, дошкільники самостійно підходили до карти-схеми сюжетно-рольової гри «Театр» і коментували зображення, обговорювали його один з одним, ставили запитання вихователю з означеної теми. Діти із задоволенням готували індивідуальні виступи з віршами,

танцями, загадками для участі в гри-концерті. Були зафіксовані прояви ініціативності у виборі казки для інсценізації. Вони самі обирали тему, розподіляли ролі, добирали костюми та атрибути, домовлялися між собою про послідовність дій і висловлювань. Самостійно організовували сюжетно-рольову гру в сюжетних центрах «Костюмерна», «Гримерна»: розподіляли ролі, вели між собою діалог відповідно до визначених рольових образів, правильно використовували копії інструментів та замісників, добирали деталі костюмів, ляльок; дотримувались. Під час підготовки сцени до вистав, концертів самі створювали глядацьку залу: за власним бажанням будували вантажну машину, перевозили стільці, розставляли їх, оглядали цілісність. Найбільш активні діти самі пропонували себе на роль ведучого концерту, вміли представити глядацькій залі дитину-артиста. Майже всі діти виявляли бажання брати участь у підготовці свят, концертів, виявляли активність у виконанні рольових дій, підготовці концертної програми, дотримувались встановлених правил, змісту сюжету, виявляли наполегливість у досягненні результату гри.

Отже, система ігрових проєктів, організованих в умовах групових кімнат дошкільного навчального закладу, дозволила реалізувати виділені нами умови виховання самостійності в дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. По-перше, вдалося активізувати та спрямувати в необхідному напрямку виховний вплив дорослих. Ефективність використання методу ігрових проєктів залежала від опанування цього методу педагогами. Крім педагогів, нам вдалося залучити до участі в проєктах батьків, які з інтересом поставилися до нашого експерименту, дізналися, з їх слів, багато цікавого для себе і відкрили заново для себе своїх дітей.

По-друге, організація творчих ігор у вигляді втілення розроблених ігрових проєктів, дозволила підвищити активність самих вихованців шляхом озброєння їх новими знаннями з теми, навичками ігрової діяльності, отримання соціального схвалення і підвищення власної зацікавленості до колективної справи.

По-третє, організація мобільного предметно-розвивального середовища в групі, спрямованого на проведення гри за темою проєкту, сприяла виникненню самостійної гри дітей, дозволила розгортати сюжети гри відповідно до вибору дітей, спрямовувала їх на прийняття самостійних рішень.

Список використаних джерел

1. Воспитание детей в игре: [Пособие для воспитателя дет. сада] / Сост. А.К. Бондаренко, А.И. Матусик. – [2-е изд., перераб. и доп.] – М. : Просвещение, 1983. - 192 с., ил.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений: в 6-ти т. / Лев Семенович Выготский. – М., 1984. – Т. 4: Детская психология. – 432 с.
3. Карасьова К.В. Самодіяльні ігри дитини / К.В. Карасьова, Т.О. Піроженко. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с.
4. Крутій К.Л. Сучасне заняття в дошкільному навчальному закладі: традиції чи інновації? Монографія. – Запоріжжя: ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2009. – 176 с.: іл., табл.
5. Люблинская А.А. Активность и направленность дошкольника / Анна Александровна Люблинская // Семенюк Л.М. Хрестоматия по возрастной психологии: уч. пособ. для студ. [ред. Д.И. Фельдштейн]. – 2-е изд, доп. - М.: Институт практической психологии, 1996. - 304 с.
6. Метод проєктів у діяльності дошкільного закладу [укладач Л.А.Швайка]. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 203, [5] с.
7. Психология и педагогика игры дошкольника : Материалы симпозиума [ред. А.В. Запорожце, А.П. Усова. – М.: Просвещение, 1966. – 352 с.

The results of research and experimental work according to the problem of the self-dependence development during pre-school age childhood are highlighted in the article. The model of self-dependence development among the senior pre-school age children in playing activity is presented by the author. The model components are worked out and proved, tasks, forms and methods of its realization are determined. Pedagogical conditions directed to the experimental model functioning are singled out.

Key words: self-dependence of senior pre-school age children, playing activity, experimental model, pedagogical conditions, playing project, logical activities map of playing project, role portrait, partners' lessons, project diary.